

HUMANIZMAS: IDEOLOGIJOS IR REALYBĖS KONFLIKTAS

Anotacija. Straipsnyje analizuojamas Meilės Lukšienės švietimo reformos idėjų, grindžiamų humanizmo filosofija ir šių dienų realybe kai kuriuose ugdymo procesuose, konfliktas. Konfliktas analizuojamas per patyčių priežastis, kurios paaiškinamos kaip televizijos, tėvų elgesio ir bendravimo stiliaus, mokyklos įtakos sandai, šiuo atveju vieningai ribojantys vaiko laisvę tobulėti, įgyvendinti ugdymo tikslus, lavintis ir tapti kultūringu visuomenės nariu. Neigiamos komunikacijos veiksniai interpretuojami M. Lukšienės koncepcijų (atskleidžiamų per jos darbų palikimą) kontekste, tiksliai pabrėžiant tvirtas mokslininkės pozicijas, bylojančias apie humanizmo idėjų, kultūros vertę ir įtaką paauglių formavimuisi, jų asmenybės brendimui šiame dialektiškos informacijos laikotarpyje.

Esminiai žodžiai: humanizmas, neigiama komunikacija, patyčios.

Įvadas

M. Lukšienė savo darbais atskleidė aukščiausias humanizmo idėjas. Pirmiausia, ji pastebėjo aristokratų susirūpinimą dėl dehumanizacijos, kuri nuolat stiprėja paveikta įvairiausių srovių, nukreiptų prieš žmogaus prigimtį ir jo lavinimosi, vertybių ir tautiškumo prasmes, savivertės ir išsiauklėjimo vertę. Viskas, kas buvo ir yra aktualizuota, pamažu tampa bereikšmiu dalyku, suponuotu pragmatinės vartotojiškos visuomenės, neatrenkančios besikeičiančio informacijos srauto ir nuolatinės įtampos tarp tikrovės ir netikrovės – kaip M. Lukšienė [7, p. 364] pastebi – dėl įsiviešpataujančių naudos, turto, patogumo siekimų, žmoniškumo normų nepaisymo. Nors šiuolaikinė visuomenė tobulėja dideliu greičiu, tačiau jau daugiau kaip du dešimtmečius vyrauja panašios ugdymo problemos, kurios pastaruoju metu itin suaktyvėjo, išaugo, suklestėjo neigiama prasme. Ugdymas, kaip svarbiausias kelias į vaiko vertybėmis grįstą brandą, buvo ir yra svarbiausias mokyklos uždavinys. Išsilaisvinus Lietuvos valstybei iš sovietinės okupacijos gniaužtų, masinės informacinės sklaidos priemonės užėmė mūsų gyvenimo dalį, todėl sunkiai beatrenkame nereikalingą informaciją, vangiai mąstome kritiškai, nes tokiems dalykams neužtenka laiko, erdvės, nebenorima investuoti į tai išteklių. Humanizmui, atrodo, kelias tikrai laisvas – to

ir tikėjosi aktyvi mokslininkė M. Lukšienė. Tačiau dvasingumo stoka tampa nuvertėjimo simboliu, kai nei vertybiniai dalykai, nei tautiniai nebėra prioritetai namuose, mokyklose, visuomenėje, o išsilaiko tikie veiksniai kaip pragmatinis vartotojiškumas, skubumas ir žala asmenybei bei ją supančiai aplinkai. Tą jau prieš tris dešimtmečius akcentavo M. Lukšienė ir skyrė daug dėmesio holistiškos, kritiškai mąstančios asmenybės, kuri formuojama bendradarbiaujant mokytojams, tėvams ir mokiniams įvairiose gyvenimo aplinkose – namuose, mokyklose, o kartais ir laisvalaikio metu, – ugdymui.

M. Lukšienės [7; 8] darbai įprasmina vertybėmis grįstą ugdymą, kurio pagrindas yra laisvos ir humaniškos asmenybės formavimas mokyklose, puoselėjant tikrąją lietuvišką tradiciją, gimtąją kalbą, jos vertės pajautą, meilę menui ir estetikai, pagarbą vienas kitam ir visai visuomenei. Dvasingumas, kaip pamatas, turi būti formuojamas jau mokykloje, kad bręstanti asmenybė mokėtų pažinti ir pasirinkti esminius gyvenimo faktus ir savo veiksmus pagrįstų vertybėmis. Kultūrą formuoja ne tik mokytojai ir tėvai, bet ir televizija [1], todėl itin svarbu stebėti jos daromus pokyčius mokinių sąmonėje ir elgesyje. Šis imperatyvas, aktualizuotas mokslininkės, pabrėžia nūdienos aktualiją – nuolatinį patyčių plitimo grėsmę ne pavienėse mokyklose, bet visoje šalyje. Tai galima konstatuoti ir pasauliniu mastu – nustatyta, kad patyčių ugdymo įstaigose tampa vienu iš sudėtingiausių klausimų, su kuriuo susiduria mokyklų darbuotojai [5]. Mokslininkai konstatuoja [9; 13; 14], kad patyčių mokykloje sparčiai išaugo pastaraisiais metais ir yra labai žalingos, jei mokyklos ir mokytojai nesukuria efektyvių patyčių prevencijos programų. Stanfordo universiteto mokslininkai įrodė, kad devyni iš dešimties mokinių bent kartą tyčiojosi iš savo bendraamžių [5]. Remiantis statistika, Jungtinėje Amerikos Valstijose baiminamasi, kad patyčios tampa epidemija, ir tai gali sukelti per didelių, nenumatytų ekonominių, žmogaus raidos ir visuomenės saugumo grėsmių [4]. Įrodyta, kad patyčios gali turėti neigiamų rezultatų nukentėjusiems, įskaitant nepageidaujamų psichologinių ir elgesio pasekmių [3].

J. Holmgrenas ir kt. (2011) atskleidė mokyklos administracijos, tėvų ir pačių mokinių neigiamą po-

žiūrį į patyčias, tačiau įrodė, kad patyčios yra mokyklos kasdienybė. Iš labiausiai paplitusių elgesio formų, kurios reiškia patyčias, yra gnaibymas, kabbinėjimasis liečiant, erzinimas, neetiškas žmogaus vardo iškraipymas, pravardžių vartojimas ir liežuvinimas. J. F. Richardas ir kt. (2012) įrodė, kad visos mokyklos požiūris į patyčių prevenciją yra grindžiamas prielaida, jog patyčios yra sisteminė problema ir intervencija turi būti nukreipta į visą mokyklos aplinką. Mokslininkai konstatuoja, kad praktikoje siekiama ne tik diagnozuoti patyčių veiksnius, bet ir kurti bei įgyvendinti prevencijos modelius, patyčias mažinančias programas. Labiausiai paplitusi *Olweus prevencinė programa* [1; 2; 15; 10; 11], kuri remiasi psichologo sukonstruotomis prielaidomis, veiksmų planu. Siekiant giliau pažinti šį reiškinį, būtina tirti ir patyčias sukeliančius veiksnius, nes, kaip teigė M. Lukšienė [7, p. 36], „bet kurioje istorinėje situacijoje turi būti dedamos visų pastangos – ir tėvų, ir pedagogų, visos visuomenės – kad žmoguje neužgestų žmogus, jo žmogiškoji esmė. <...> tai ir būtų bendroji humaniškojo ugdymo pozicija“.

Tyrimo objektas – visuomenės požiūris į vaikų patiriamas patyčias mokykloje kaip konflikto tarp humanistinių ugdymo idėjų ir egzistuojančios realybės apraišką.

Tyrimo tikslas – atskleisti mokykloje vykstančių patyčių priežastis visuomenės požiūrio aspektu kaip humanizmo idėjų konfliktą su realybe.

Tyrimo metodologija

Tyrimo metodai

1. Mokslinės literatūros analizė, siekiant apibrėžti humanistinės mokyklos idėjos ir jos realybėje atsiskleidžiančio konflikto konstrukta.
2. Internetinių straipsnių komentarų kokybinė turinio analizė, siekiant nustatyti esminius patyčių mokykloje priežasčių požymius.

Tyrimo procedūra

Tyrimui buvo pasirinktas Lietuvos internetinis publicistinis tinklalapis www.delfi.lt, kuriame pateikiami įvairūs straipsniai Lietuvai aktualiomis temomis. Kadangi šis internetinis portalas yra ypač skaitomas ir komentuojamas virtualiojoje aplinkoje, nuspręsta, kad jis atitinka visuomenės nuomonės sklaidos masto kriterijų, todėl būtent jame publikuojami straipsniai atrinkti kaip prioritetiniai, kurių komentarus verta analizuoti.

Patys straipsniai turinio įvairove tyrimui nebuvo aktualūs, buvo svarbu, kad juos vienyty ta

pati tema – patyčių raiška, jos problematika ugdymo realybėje, todėl straipsniai atrinkti atsitiktinai. Siekiant didesnio objektyvumo tyrime, atrinkti du straipsniai, kurie parašyti konkrečių autorių, ir du – neturintys autorių, t. y. apžvalginio pobūdžio. Tačiau tyrimo duomenų analizei buvo svarbūs dar keli straipsnių atrankos kriterijai – naujumas ir jų komentatorių skaičius, t. y. kiek žmonių pareiškė savo nuomonę apie patyčias. Laikantis minėtų pozicijų buvo atrinkti 4 straipsniai, toliau įvardijami šaltiniais (žr. Komentarų šaltiniai).

Tyrimui buvo naudoti minėtų straipsnių–šaltinių komentatorių atsiliepimai virtualiojoje aplinkoje, t. y. komentatorių pasisakymai. Pirmiausia jie buvo atrinkami, nes ne visi komentarai buvo tinkami, pvz.: virtualiojoje erdvėje apstu įžeidžiamų, neetiškų, grubių pasisakymų, kurie tyrimui nesuteikia jokios vertingos informacijos, todėl tokie komentarai buvo eliminuoti.

Atrinkus komentarus, jie buvo analizuojami teksto prasmės požiūriu, išskiriant subkategorijas ir kategorijas, kurios ir leidžia aptikti tiriamo objekto požymius.

Tyrimo imtis

Tyrimo imtis buvo sudaryta atsižvelgiant į komentatorių pasisakymo turinį – kaip jau minėta, jei komentaras buvo logiškas ir etiškas, neįžeidžiamas ir teikė tyrimui informacijos, jis buvo traktuojamas kaip tinkamas. Iš kiekvieno straipsnio buvo atrinktas ribotas kiekis komentarų: pirmas šaltinis – 93 komentarai, atrinkti 32; antras šaltinis – 318 komentarų, atrinkta 80; trečias šaltinis – 199 komentarai, atrinkta 55; ketvirtas šaltinis – 62 komentarai, atrinkta 19. Iš viso analizuoti 186 straipsnių komentarai.

Tyrimo rezultatų interpretavimas

Pirmame tyrimo duomenų analizės etape buvo skaitomi tyrimui atrinkti komentarai ir siekiama nustatyti bendras tiriamo reiškinio dimensijas. Turint galvoje, kad vienas iš vaikų ugdančių veiksnių yra jį supanti aplinka, straipsnių komentaruose buvo aptikti patyčias skatinantys ir neigiamos patirties teikiantys šaltiniai. Teksto turinio pagrindu išskirti ir šiame straipsnyje nagrinėjami trys patyčių priežasčių koncentrai: paveikus televizijos laidų turinys, netinkamas tėvų pavyzdys, mokyklos įtaka.

Pirmasis mokinių patyčias skatinantis priežasčių koncentras – „Paveikus televizijos laidų turinys“ (žr. 1 lentelę).

Patyčių priežastis – paveikus televizijos laidų turinys

Kategori-ja	Subkategorija	Teiginių pavydžiai
Neigiama in- formacija	Transliuojami paty- čių pavyzdžiai	<...> Visuotinė patyčių terpė, kur tik nepažiūrėsi... Mokytiis tyčiotis pradedama iš TV laidų <...>. Bet vaikas taip pat yra sąmoninga būtybė, kuri už save atsako. Reikia griežtai reikalauti jo paties atsakomybės. Juk jis neturi kaip beždžionė kopijuoti blogą elgesį kitų chamu, rodomų per televiziją. <...> Pasiklausykite Seimo debatų, pažiūrėkite televizijos laidas. Jei net dainų ar šokių konkursuose komisijos nariai svaidsi išeidžiais ir žeminančiais žodeliais, re- plikomis.
	Transliuojami smur- to pavydžiai	O ką daro ji. Joje tas pats smurtas ir žiniasklaidos ištemtų į šviesą „žvaigždžių“ bu- kumo pamokos. <...> Televizija rodo ką nori, kada nori, išskyrus smurtą nieko geriau nesugalvoja, nes reitingai bus per maži, mokytojai pavieniai bejėgiai, nes nežino, nuo ko pradėti ir t. t. <...> kol televizija propaguos smurtą nuo kūdikystės mokys kovinių menų, tol visos pastangos bus bevaisės.
Informaci- ja nekontro- liuojama, ne- atrenkama	Transliuojami nepa- garbos žmogui pa- vydžiai	<...> Taip, visiška ne kultūra, nepagarba kito žmogaus individualumui, vulgarumas per tokias televizijos laidas ir apskritai žiniasklaidoje rodomas it kokia siekiamybė, o vaikai prisiziūri ir mėgdžioja. <...> kodėl patyčios tik mokykloje? Manau, kad mokykloje jų dar mažiau negu gy- venime, televizijoje, spaudoje. Kiekvienos televizijos laidos vertinimo komisijos narys mano turintis teisę tyčiotis iš dalyvių, visų kitų esančių ten ir net nesančių.
	Transliuojamos ne- recenzuojamos, li- beraliai agresyvios laidos	<...> Labai formuoja tyčiojimosi elgseną televizija. Dviračio serialai, Kakadu ir kt. panašios laidos. Kur ironija, sarkazmas patapę „normalia“ bendravimo forma. Tas priešininko dergimas, subtilus žeminimas, cinizmas įkyla visuomenei kaip įprastą bendravimo formą.
Needukaty- vios laidos	Stokojama kultūri- nių televizijos laidų	<...> Lietuviams trūksta informatyvių televizijos laidų, padedančių pažinti kitatau- čių gyvenimo būdą, nors galbūt trūkumas atitinka poreikį. <...> Liūdnai reikia pripažinti, kad per dvidešimt metų, vadovaujant įvairiausiems beraščiams Lietuvoje nebeliko kultūros, vienintelis visiems prieinamas taškas – televi- zija, kuri, mano manymu, turėtų vykdyti kultūrinę-šviečiamąją misiją.
	Stokojama į vaiką orientuotų laidų	<...> Kur dingo gražūs, mieli filmukai apie gyvūnelius, apie meilę žmogui, kur din- go gražios pasakėlės vaikams prieš miegą. Juos pakeitė teletabiai, makvinai, surinkti iš svetimų šalių šiukšlyno. Tad nėra ko stebėtis, kokią žmogų ugdome, tokį ir turime.

Analizuojant patyčių priežasčių koncentrą „Paveikus televizijos laidų turinys“ skaitytojų komentuose išryškėja trys patyčių priežasčių kategorijos: 1. Per televiziją transliuojama neigiama informacija; 2. Žiūrovą pasiekia informacija, kuri nėra kontroliuojama ir atrenkama; 3. Laidos yra needukatyvios. Neigiamos informacijos sklaida masinėmis informavimo priemonėmis yra pateikiama laidose, kuriose šou žvaigždės, įtakingi asmenys elgiasi įžeidžiamai, provokuojamai. Toks asmenų, kurie yra ir visuomenės atstovai bei turėtų būti pavyzdys kitiems, elgesys kuria neigiamus elgesio modelius jaunuolių sąmonėje. Patyčių priežastimi tampa smurtas, publikuojamas ir transliuojamas masinių informavimo priemonių. Jaunimo perimami elgesio modeliai, kuriuos jie nuolat mato žiniasklaidoje, tampa sunkiai įveikiama problema ugdytojams, taip mokytojai tampa bejėgiais kovodami su kasdien regimais smurtinio pobūdžio pavyzdžiais. Kaip teigia M. Lukšienė [7, p. 44], „žmogų ugdo ne tik įvairios mokyklos bei papildomi

kursai, bet ir visa aplinka“, kurią mokslininkė įvardija šeima, visuomenės nariai, teatras, televizija, sportas ir t. t. Būtent televizijos įtaka yra labai veiksminga, žinant, kad dauguma paauglių jau nuo ikimokyklinio amžiaus žiūri įvairias necenzūruojamas televizijos laidas. Anot M. Lukšienės [7], toks žmogus, sąveikaudamas su dirbtine aplinka, t. y. televizoriumi, tarsi būna joje, dalyvauja jau dirbtinai sukurtoje aplinkoje. Tam tikra prasme televizija veikia ir per kultūros sandą, kurio vertė ir įtaką vaiko raidai ir lavinimui taip pat įžvelgė M. Lukšienė [7, p. 45], teigdama, kad tokią neigiamą įtaką daranti kultūra lemia žmogaus nuosmukį, kuris gali būti koreguojamas tik tinkamo ir į žmogų orientuoto ugdymo procese, kuriame vėlgi sąmoningai skleistų žinias apsišvietę tėvai, kultūringi ir išsiauklėję mokytojai, cenzūruota televizija. Šias Meilės Lukšienės išvalgas patvirtina informantų komentarai: „O kai toks modelis atvirai toleruojamas, jaunimas jį ir vartoja, ir paskui dar stebisi, kodėl taip negalima elgtis.“

Televizijoje pateikiama necenzūrinio turinio informacija, transliuojami nepagarbos žmogui pavyzdžiai, kai elgiamasi vulgariai, pašaipiai – visuomenėje, o ypač tarp paauglių, iššaukiamas analogiško elgesio atkartojimas. Komentaruose išryškėja nuomonė, kad šiuo atžvilgiu labiau vertinama ankstesnių dešimtmečių situacija Lietuvoje, kai buvo draudžiama skleisti smurtinio, nepadoraus pobūdžio turinį masinėmis informavimo priemonėmis: „Nors daug kas ir keikia tarybinius metus, bet tokio elgesio per TV ar tokių žurnalų su straipsniais apie nieką tada tikrai nebuvo.“ Komentarai atspindi, kad visuomenė supranta, kad mokyklos aplinka nėra vakuumas, kuriam išorė, aplinka neturi įtakos: „Mokykla nėra pasaulis, apsaugotas nuo aplinkos įtakos. Aišku, išėję iš mokyklos jie tyčiosis dar daugiau, žiauriau“, vis dėlto „blogio grandinę reikia pertraukti. Tai gali vykdyti sąmoningi tėvai ir mokytojai, kiti suaugusieji, o ne televizijos vergai.“ Šiuolaikinė technologijų sparta įneša į visuomenę ne tik progresą, bet kelia didelę kultūrinę sumaištį. Visuomenė komentuoja ir atvirai kritikuoja tokias populiariosios publicistikos laidas kaip „Kakadu“, „Dviračio žinios“, kurių turinys, informantų teigimu, pertiekiamas per ironiją, priešiškumą, žeminimą ir cinizmą, tai veikia žiūrovų sąmonę, vėliau ir jų bendravimo su aplinkiniais ypatumus. Jei televizijoje transliuojama smurtą ir patyčias skatinanti informacija, neabejotinai M. Lukšienė [7, p. 45] tai įvardytų kaip priemonę patekti į „kultūros pažemes“, kurios leistų dar labiau nei esame šiandieną nuskursti dvasiškai. Tokiu atveju prarandamas ugdymo tikslas – „žadinti žmoguje kultūros aukštumų nuovoką, o kartu jų ilgesį ir troškimą jas pasiekti“.

Televizijoje pateikiamos populiariosios publicistikos laidos nustelbia vienetines kultūrinio, edukacinio pobūdžio laidas. Komentaruose akcentuojama, kad stinga laidų, kurios skatintų toleranciją. Komentarai atspindi visuomenės nuomonę, jog televizija nevykdo kultūrinės-šviečiamosios veiklos. Vaikams ir jaunimui skirta animacija, perimta iš kitų kultūrų, pakeitusi vertybių pagrindą kurtą animaciją, moko vaikus primityvumo, žiaurumo, kas vėliau perauga į patyčias ir prievartą. M. Lukšienė [7, p. 72] teigimu, tokie neigiami dalykai dera su nuolatinio informacijos poreikio ugdymu mokyklose, tačiau jos įprasminimas tampa visiškai kitoks – tiesiog neigiamas, alternatyviai neigiamas, nes nesuformuoja kritinės minties, sąmoningo atsakingumo už savo ir kitų veiksmų vertinimą, nesuponuoja bręstančios asmenybės aplinkos, o priešingai, ją naikina, išderina, konfrontuoja ir iškreipia. Būtent todėl mokykla praranda savo uždavinius, nes jie nepasiekia ugdytinio taip, kaip turėtų – pastarasis neįsisąmonina vertybių,

kultūrinio palikimo, viskas, kas nuoširdu ir tikra virsta melu, neigiamais veiksniais, ribojančiais jauno žmogaus kelią į brandą.

Antrasis patyčias skatinantis ir neigiamos patirties teikiantis šaltinis, atskleistas *Delfi* straipsnių komentaruose – netinkamas tėvų pavyzdys (žr. 2 lentelę).

Analizuojant patyčių priežasčių koncentraciją „Netinkamas tėvų pavyzdys“, išryškėjo keturios požymių kategorijos: 1. Tolerancijos stoka tėvų elgsenoje; 2. Neįgyvendinta tėvų pareiga auklėti vaikus; 3. Iškreiptas tėvų atsakomybės už vaikus vaizdas; 4. Agresyvus tėvų elgesys namuose (žr. 2 lentelę). Tėvų elgesys – vienas iš paveikiausių auklėjimo veiksnių, jį vaikai palaipsniui perima kaip elgesio modelį. Komentarai apie patyčias ir jų priežastis atspindi nuomonę, kad gyvenimo realybėje tėvai dėl tam tikrų priežasčių nėra pajėgūs sudaryti sąlygas tinkamo vaikų elgesio raiškai arba, dar daugiau, paskatina netinkamą vaikų elgesį. Apibendrinant komentarus, išskirta požymių kategorija „Tolerancijos stoka tėvų elgsenoje“. Ši problema išryškėja per nepakantumą aplinkiniams ir nepagarbą kitiems suaugusiems. Kaip rodo kategorijai priskiriami teiginių pavyzdžiai, tėvai viešai demonstruoja nepakantumą žmonėms, kurie, jų manymu, neišpildė reikalavimų, savo nuomonę komentuoja vaikui, pateikdami neigiamos interakcijos pavyzdžius kaip normą. Komentaruose toks elgesys kritikuojamas, aptariamose pasekmės ir siūlomi galimo elgesio variantai: „O gi motina paprasčiausiai galėjo paaiškinti, kad pietų metas, didelė apgultis kavinėje ir padavėjai labai užsiėmę, tad turėsime valandėlę palaukti...“ Komentaruose taip pat akcentuojama ir tai, kad namuose tėvai, nesivarždami apkalba savo pažįstamus, artimuosius, kaimynus ir taip sukuria nepasitikėjimo aplinką, formuoja savo vaikų nepagarbą kitiems. Situacijos su vaikais nėra analizuojamos, dažniausiai elgiamasi remiantis kilusiomis emocijomis dėl nepatenkintų lūkesčių, nepasitenkinimo kito poelgiais. Minėti veiksniai formuoja besimokančiojo supratimą apie aplinką, todėl nepavyzdingas tėvų elgesys lemia ir vaikų požiūrį į žmogų kaip nevertą pagarbos, jei jis neatliepia poreikių, arba tiesiog yra negerbiamos profesijos atstovas. „Paskui dar nori, kad mokykloje vaikai vienas iš kito nesityčiotų. Mokykla, matote, kalta“, – teigiama komentaruose.

Tėvų misija ypač svarbi formuojant mokinių vertybes. Anot M. Lukšienės [7, p. 73], nesuformuojant atitinkamų nuostatų, mokiniai patiria pavojų nuslysti į visiško paviršutiniškumo erdvę, kurioje jie tikrai nesugebės skirti, kas gera, o kas ne, nes tiesiog nesuvoks vertybių kaip visumos ir žmogaus egzistavimo visuo-

Patyčių priežastis – netinkamas tėvų pavyzdys

Kategorija	Subkategorija	Teiginių pavydžiai
Tolerancijos stoka tėvų elgsenoje	Tėvai netolerantiški aplinkai	<p><...> Ko norėti, kai mano kolegė savo sūnui kavinėje, paklausus, kodėl užsakytas maistas nėra nešamas tą pačią akimirką, nes jis alkanas, o padavėjas priiminėja užsakymus iš kitų, iškart paaiškino: „Nu va, matai, pas kokį „lodarių“ papuolėm.“ Septynmetis iškart galėjo suprasti, kad jis visa galva aukščiau už padavėją, kad į pastarąjį galima žiūrėti kaip į vergą, kuris tik spragtelėjus pirštais bėga tenkinti tavo norų. <...> Ir čia tik vienas iš niuansų, kokių mūsų kasdienybėje šimtai – totalus tolerancijos trūkumas.</p> <p><...> Yra tekę kalbėtis su mokytojais apie dukros patirtas patyčias klasėje prieš kokius 6 metus, buvau labai pasipiktinusi, nes aiškiai pamačiau, kad visada auka lieka kalta, o mokytojai stoja skriaudėjo pusėje. O tokių veikėjų tėveliai kaip visada yra abejingi ir užduoda kvailą klausimą: „O ką aš galiu padaryti?“</p>
	Tėvai negerbia kitų suaugusiųjų	<p><...> O ką vaikai girdi namuose? O gi kaip jų tėvelis tyčiojasi iš kaimyno, nusipirkusio naują mašiną, mama – iš draugės, nusidažiusios plaukus, abu iš bukalgalių savo darbdavių, besmegenės valdžios, nukvakusių vaikų mokytojų... Ir taip be galo be krašto...</p>
Tėvų pareiga – auklėti vaikus	Svarbus tėvų indėlis į vaikus – dėmesys jiems	<p><...> Namie su vienu nesusitvarkom, o mokytojas su 30 dirba. Daug kas priklauso nuo namuose skiepijamų vertybių. Jei šeima darni, bendrauja su vaikais, kurie yra užimti, turi mėgstamą veiklą, tai vaikai yra visai kitokie. Vaiką užauginti, tai ne gėlė vazone. Neužtenka tik palaistyti, investicijos reikalingos, kantrybė, meilė, dėmesys, skiepyti vertybes.</p> <p><...> viskas yra dėl bukalgalių tėvų, kurie verčia vaiką ištisai kalti knygas, bet nesišneka su juo kaip su žmogum, o gavus blogą pažymį – šaukia, rėkia, baudžia, kartais net muša, taip vaikas užsidaro savyje ir niekada nepasidalins su tėvais savo emocijomis patiriamomis mokykloje.</p>
	Tėvai turi bendrauti su vaikais	<p><...> Su dukrom stengėmės bent vakarais aptarti viską iki smulkmenų. Ir jų dieną, ir mūsų, be jokių paslapčių. Kartu svarstydavom, kaip elgtis tuo ar kitu atveju. Jos patardavo mums, mes joms. Tai labai suartinio. Visam gyvenimui.</p> <p><...> kone visą parą leidžia vaikų terpeje. Čia vyksta nuolatinė kova dėl lyderystės, o likusieji kaunasi dėl lyderio palankumo. Tikra akmens amžiaus „civilizacija“, kur išpažįstamas tik jėgos kultas, silpnųjų žeminimas, niekinimas ir net smurtas. Čia chamizmas ir agresyvumas painiojamas su veržlumu, tikslo siekimu. Tačiau šiandien kalama į galvą, kad būtent tokie ir turi būti normalūs santykiai</p> <p><...> Mūsų vaikai per ilgai būna palikti patys sau, ne visada geroje bendraamžių kompanijoje. Kai kam dar pasiseka, kad iki mokyklos auga mamos ar močiutės globojamas, tačiau vėliau patenka į mokyklą, ir čia griunama viskas, ko išmoko padorioje šeimoje.</p>
	Tėvai turi išmokyti savisaugos	<p>Iš visų pasijuokdavo mokykloj, bet ką buvo tėvai pamokę, kad tyčiojasi tik visokie kompleksuoti ir asocialūs, tie puikiai žinojo, kad nereikia imti į galvą ir atkirsdavo ką nors kaip „Eik geriau knygą paskaitysi, nes matau neturi ką veikt“ ar dar ką panašaus.</p>
Iškreiptas tėvų atsakomybės už vaikus vaizdas	Tėvai stokoja atsakomybės	<p><...> Šeimos šaknys yra supuvę tai jų vaisiai nebus sveiki. Žinoma, gaila vaikų, kaip ir neprižiūrimų gyvuliukų, bet Lietuvoje niekas nepasikeis, o bus dar blogiau, nes gimdo daugumoj trumparegiai arba varomi instinktų, o kas laukia jo vaikelio ateityje nemąsto. Taip kalbėti turiu pagrindo, dirbu su šeimomis.</p>
	Tėvai nepakankamai skiria dėmesio	<p><...> norint vaiką aprūpinti visu tuo, kas reikalinga šiandienėje mokykloje (kad vaikas nebūtų prastesnis nei kiti jo bendraamžiai ir netaptų patyčių objektu), tėvams reikia dirbti, daug dirbti, o tai kainuoja ne tik pastangas, bet ir laiką. Skaičiau tyrimą, kad šiandieniai tėveliai jau dirba ne tik viename darbe, o dažnai ir dviejuose, kad patenkintų būtiniausias šeimos ir vaiko poreikius.</p> <p><...> Mano manymu, vaikai per mažai užimti. Tėvai dirba ilgas valandas, jiems nebėra sveikatos sužiūrėti, kas vyksta namie, mokykloje, kieme.</p>
	Per didelė atsakomybė tėvams	<p><...> Šiais laikais dėl visko kalti tik tėvai. Kalti, kad jie tyčiojasi, kalti, kad iš jų tyčiojamosi, kalti, kad vagia ir t. t. Jei kažką ne taip daro ir tėvai kalti. Gali skersai žemę raižyti savo pilvu, vis tiek kalti tėvai bus. Vadinas, kažką ne taip darei. Gal per daug reikalavai? O gal neatsiprašei, kai išvestas iš pusiausvyros pakratei. Auginame juos šiltnamyje ir turime tokius.</p>
Tėvų taikoma agresija namuose	Tėvai taiko bausmes namuose	<p><...> Dauguma tėvų nuo savo tėvų gaudavo su čia aptariamu „šiupeliu“ per galvą, pastarieji savo vaikams mieliau užvažiuoja per galvą, užuot gilinesi į vaikiškus reikalus. Tam paprasčiausiai nėra laiko, nes yra rimtesnių problemų gyvenime, tai iš kur tie vaikai bus kitokie? Žinoma yra ir stabilų emocinį klimatą palaikančių šeimų, deja, gyvenimas toks, kad „šiupelininkų“ yra daugiau... apmaudu.</p>
	Tėvai taiko smurtą namuose	<p><...> Manau problema ta, kad vaikas muštas ar kitaip žemintas namuose, ieško aplinkos, kurioje galėtų atstatyti savo ego. Jis jaučiasi sugniuždytas, todėl ieško aukos kuria pažemines pasijaus svarbiu. O mokykloje dažniausiai atsiras daugiau taip žemintų vaikų, kurie gali būti jau palaužti psichologiškai ir neteburi dvasinių nei fizinių jėgų priešintis – jie nebekovoja, jie jaučiasi pralaimėję.</p>

menėje pagrindo. Juo labiau, kad vaiko patirtį veikia šiuolaikinės masinės informacijos srautas begaliniu greičiu keičiantis žmogaus mąstymą. Vaikui, neturinčiam aiškaus vertybinio stuburo, suformuoto šeimoje, patekus į informacijos lauką, kuriame veikiama aktyvinant žmogaus instinktus, o ne jo moralę, ne jo vertybes, tiesiog skatinant vartoti ir nemąstyti kritiškai, yra neįmanoma suvokti faktų ir reiškinių tarpusavio ryšių, sunku juos argumentuotai įvertinti. Vaikas remiasi kažkokiomis primestomis nuomonių schemomis, kurios, anot M. Lukšienės [7, p. 73], tikrai nepadedą susiformuoti jaunajai kartai save pranokstančius įgūdžius realiai vertinti tikrovę, joje sąveikauti nepažeidžiant kito interesų ir nesukeliant konfliktų, bendraujant ir bendradarbiaujant kultūros puoselėjimo ir savęs bei kitų tobulinimo kontekste. Tėvų vaidmuo ypatingas ir tuo, kad jie turi padėti susiformuoti kritišką požiūrį į gyvenimą, analitišką holistinį mąstymą.

Nustatyta, kad gyvenimo realybėje gali dominuoti ir neatsakingas tėvų požiūris į savo vaiko auklėjimą, jo priežiūrą. Išskirta požymių kategorija „Nerealizuota tėvų pareiga auklėti vaikus“. Kadangi mokinyt daugiausia savo laiko praleidžia mokykloje, tėvai mano, kad būtent mokykla labiausiai atsakinga už svarbiausių įgūdžių formavimą, neprisiimdami sau didesnės atsakomybės. Komentaruose išryškėjo nuomonė, kad tai ypač būdinga šeimoms, kuriose tėvai nėra išsilavinę, kurių pačių vaikystėje gimdytojai mažai jiems skyrė dėmesio ir todėl palaipsniui susiformavo nuomonė, jog tėvai turi tik duoti duoną ir padengti būtinausias išlaidas. Komentaruose labai ryškūs pastebėjimai, kad daugelį vaikų auklėja gatvė, kurioje formuojasi saviti, jėgos kultu grindžiami tarpusavio santykiai. Tuo metu vaikai, augantys šeimos dėmesio apsuptyje, informantų teigimu, yra „lėtesni, jie neįžūlūs, nelipa į tikslą per kitų galvas, jie apsiskaity, noriai mokosi. Jie mokomi geranoriškumo, gyvenimo greta kitų, o ne kitiems ant galvų“.

Analizuojant straipsnių komentarus išskirta požymių kategorija „Iškreiptas tėvų atsakomybės už vaikus vaizdas“. Teiginių pavyzdžiai rodo, kad esama tėvų, kurie gimdo vaikus tik savo interesų vedini, neprisiimdami atsakomybės už tinkamą jų auklėjimą. Kita vertus, atskleista kontraversiška nuomonė, kad kartais visuomenė užbrėžia tėvams per didelės atsakomybės ribas. Jei vaikas linkęs delinkventiškai elgtis, ir mokykloje, ir žiniasklaidoje kaltinami tėvai, kurie kartais neturi galimybių pagerinti sąlygas ar skirti daugiau dėmesio savo vaikui. Socialinių ir psichologinių tarnybų pagalba tėvams dažnai suponuoją labiau bausmės už netinkamą auklėjimą nei racionalios edukacinės pagalbos įvaizdį, „nes nieko negali jiems pasakyti, tuoj vaikų teisės prisistatys ar psichologas aiškinti pradės, koks tu esi nesuprątingas“.

Pasitaiko atvejų, kai tėvai patys elgiasi netinkamai ir naudoja agresiją prieš savo vaikus. Išskirta požymių kategorija „Tėvų taikoma agresija namuose“. Itin griežtai savo vaikus auklėja tėvai, kurie patys užaugo baudžiami fizinėmis bausmėmis. Komentariai atskleidė, kad yra net kai kurių giminių tradicija fizinėmis bausmėmis bausti vaikus už „namų taisyklių nesilaikymą“. Tėvai nesuvokia poreikio kalbėtis, aiškintis, kartu su vaikais interpretuoti gyvenimo situacijas, todėl vaikai, perėmę tėvų auklėjimo modelį, ir patys vėliau taip pat elgiasi su savo vaikais. Komentaruose išryškėjo atvejai, kai suaugusieji patys paskatina savo vaikų netinkamą elgesį smurtaudami vieni prieš kitus ir prieš savo vaikus. Vaikas, skriaudžiamas namuose, siekia reabilituoti pažemintą savo ego silpnesnių bendraamžių grupėje arba siekia tikslų naudodamas jėgą. Smurto šeimoje pasekmės peržengia šeimos ribą ir tampa tarpasmeninės interakcijos modeliu tam tikruose visuomeninės socialinės stratifikacijos sluoksniuose. Juo labiau, kad smurtaujančių šeimų pavyzdžiais užpildo kai kurių televizijos laidų turinį. Tokie pavyzdžiai jaunuomenėje vertinami dialektiškai. Jie gali būti smerkiami, jais bjaurimasi arba juose randamas pastiprinimas netinkamam savo elgesiui – „Ne mes vieni taip darome“, dar kitais atvejais tai puikios bjauraus elgesio išradingumo pamokos. Komentatoriai teigia: „Pritariu, kad patyčios – visuomenės bukumo ir žemo lygio atspindys“.

Anot M. Lukšienės [7, p. 77], tėvai yra visuomenės dalis, todėl nenuostabu, kad jie susitapatina su visuomenės normomis, kurios pastaruoju metu akcentuoja skubotumą, didelių darbo krūvių, lemia tėvų nuovargį, laiko stoką, kantrybės neturėjimą, dėmesio stygių savo vaikams. Ypač tai jaučiama šeimose, kurios stokoja ir finansų, kadangi taip nutinka ir dėl kai kurių tėvų netinkamo požiūrio į gyvenimą arba dėl nelaimių, kurios užgriūna asmenybes, neprisitaikiusias prie nuolat skubančios ir vartotojiškos visuomenės dėsnių. Tėvai turėtų nuolat bendradarbiauti su mokytojais ir auklėtojais, kad žinotų savo vaikų mokymosi ypatumus, pažintų jų mokymosi aplinką, stebėtų jų asmenybės formavimąsi, laiku galėtų užkirsti kelią neigiamoms emocijoms, kurios ir sukelia patyčias. Tik glaudus bendradarbiavimas padėtų išvengti esamų problemų – laiku būtų pastebėti asmenybės brendimo sunkumai, pasidalyta patirtimi, kad giliau būtų pažintos vaiko charakterio savybės, todėl veiksmingiau būtų galima įveikti kliūtis.

Mokykloje vykstantys procesai, taip pat kaip ir šeima, veikia vaiko patirtį ir formuoja elgesio modelius. Straipsnių komentarų pagrindu išskirtas trečiasis patyčių priežasčių koncentras – „Mokyklos įtaka“ (žr. 3 lentelę).

Patyčių priežastis – mokyklos įtaka

Kategorija	Subkategorija	Teiginių pavydžiai
Vaikų užimtumo ir savanorystės veiklų stoka	Nepakankama (neįdomi) neformalioji veikla	<...> taip, vaikams į galvas „lenda velniukai“ tada, kai vaikas neturi jį dominančio užsiėmimo. Pasakykite prašau, kiek jūsų mokyklose realiai veikia nemokamų būrelių, kurie realiai dirba, vilioja vaikus įdomia veikla? Du trys. Ar pageidaujami čia vaikai, kurie turi vienokių ar kitokių problemų (pvz., elgesio)? Įdomesni būreliai – brangiai apmokami ir daugelis tėvų tokioms išlaidoms neturi galimybių, o ką jau čia kalbėti apie problemiškas šeimas, problemiškus vaikus.
	Privalomų savanorystės veiklų stoka	<...> tikrai mažai kas jautėsi blogai padėdamas senam žmogui ir ypač po pagalbos pasijusdavo gerai, BET savo noru vaikai tikrai nebūtų ėję, jei ne sistema, tada viskas buvo skatinamas per prievartą dirbtinai (ir kartais, kaip šiuo atveju išeidavo į gerą).
Netinkamas mokytojų bendravimas su mokiniais ir jų tėvais	Mokytojai prasi- vardžiuoja	<...> Mane iškviatė į mokyklą pas sūnų, nes šis mokytoją debile pavadino. Ateinu... sėdi mano sūnus, mokytoja, pavaduotoja ir socialinė darbuotoja, sako, jūsų sūnus mokytoją debile pavadino. Klausiu sūnaus, kodėl? Jis sako, pasakiau, kad nesupratau uždavinio, tai mokytoja sako, tai tu debilas, jei nesupranti. Sūnus jai sako: Tu irgi. O mokytojai, pasirodo, taip sakyti nebuvo galima, nes ji moteris... Kaip šauksi, taip ir atsiliesi!
	Mokytojai taiko agresiją tėvų at- žvilgiu	<...> Mokyklose labai daug užslėpto smurto. Ypač iš mokytojų pusės. Ir jeigu ateini ir pasakai mokyklos administracijai, kad tavo kieme netvarka, susitvatykit-- čia kaip ir pasirašai nuosprendį. Anksčiau ar vėliau tenka išeiti iš tokios mokyklos, nes prasideda toks mokyklos administracijos teroras, kad kas savo kailiu nėra to patyręs, sunkiai gali patikėti, kiek neapykantos, keršto, agresijos sukaupę yra pedagogai.
	Mokytojai de- monstruoja nepa- kantumą	<...> mano dukra šiuo metu labai susiduria su auklėtojos patyčiomis. Auklėtoja „tarp eilučių“ tyčiojasi iš dukros, o kadangi yra įspūdinga „aktrisa“, tai vaikai jos „tarp eilučių“ supranta kaip leidimą per pertraukus pulti mano dukrą. Su tėvais ta auklėtoja išvis nebendrauja ir yra direktorės draugė, tėvas prieš tokią yra praktiškai bejėgis. <...> Patyčios neatsiranda iš niekur – nenukreinta iš dangaus – tai suaugusiųjų gyvenimo atspindys. Manau, kad tai kartais kalta šeima, o kartais patys mokytojai, kurie nevengia pasinaudoti savo padėtimi ir pasityčioji iš mokinio, kitokio nei visi. Aš mokyklą baigiau sovietmečiu, o mano sūnus mokosi dabar, todėl pati esu su patyčiomis susidūrusi. Bėda ta, kad mokytojas visada teisus...
Nevaldoma mokyklos aplinka	Mokykloje domi- nuoja „savos žiau- rumo“ taisyklės	<...> Kadangi čia jis paliekamas pats sau (net mokytojai ne jį, o agresyvius palai- ko!), jam belieka užmiršti, ko tėvai mokė. Mokykloje susiduria su baisiaja gyveni- mo puse, ir silpnėsi neatlaiko mokyklos „autoritetų“ spaudimo.
	Mokykloje stoko- jama drausmės	<...> Blogai, kad mokyklose nėra įtvirtintas kertinis principas, jog čia palaikomas tik padorus, mandagus, geranoriškas elgesys, kad chamizmas ir agresyvumas čia netoleruojami. Šiandien LT mokyklos – žiaurumu pagrįsta „gyvenimo mokykla“!

Šiame konkrece išryškėjo trys patyčių priežasčių kategorijos: 1. Vaikų užimtumo ir savanorystės veiklų stoka; 2. Netinkamas mokytojų bendravimas su mokiniais ir jų tėvais; 3. Nevaldoma mokyklos aplinka.

Straipsnių komentarai atspindi nepakankamą mokinių užimtumą pasibaigus pamokoms (pirmoji požymių kategorija). Mokyklose stokojama vaikams patrauklių, skirtingus interesus atitinkančių neformaliojo ugdymo veiklų, kuriuose jie galėtų save išreikšti ir siekti tobulėjimo. Dauguma neformaliojo ugdymo veiklų yra mokamos, o tai sudaro nemenkų sunkumų mažesnes pajamas gaunančioms šeimoms ir yra visiškai neprieinami vaikams iš socialinės ri-

zikos šeimų. Tokiu atveju vaikai savo laisvą laiką leidžia spontaniškai, kartais netinkamoje aplinkoje, tai ir lemia polinkį į patyčias. Visuomenė kelia klausimą apie tai, kad dabartinėse mokyklose trūksta veiklų, kurios būtų pagrįstos socialiai atsakinga savanorystės idėja. Mokiniai mažai skatinami daryti neatlygintinus darbus dėl kitų žmonių, pvz.: senelių, vaikų namų auklėtinių, ligonių ar kt. Komentaruose išsakyta nuomonė atskleidžia, kad net privalomas į kitą žmogų orientuotų darbų atlikimas, orientuojantis ugdytinį į socialiai atsakingą veikimą, padėtų formuoti brandžias asmenybes, mažintų delinkventinio elgesio apraiškas, galimai užkirstų kelią ir patyčioms.

Mokykla turi padėti jaunajai kartai suvokti gyvenimo dinamiką, tikrovės diversialumą, išmokyti orientuotis joje ir veikti. Mokinys, dalyvaudamas veiklos įvairovę užpildytame mokyklos gyvenime, savanoriškai prisiimdamas išpareigojimus, pažindamas gyvenimo įvairovę per holistinį, kritišką, tačiau pozityvizmo nuostatomis persmelktą mąstymą, išmoks suprasti supančio pasaulio įvairovę ir įgis M. Lukšienės [7, p. 76] akcentuotą gebėjimą „pažinti savo paties kaitos galimybes ir išsąmoninti tikslingos saviugdos bei savikūros būtinumą“.

Mokytojo vaidmuo, M. Lukšienės [7] manymu, mokykloje ypač svarbus, reikalaujantis pedagoginio talento, kuris padėtų mokiniams susiformuoti igūdžius, leidžiančius po truputį save pranokti atliekant vis sudėtingesnes užduotis nei įprastai, atsižvelgiant į jo esamus gebėjimus ir turimas žinias. Taip vaikas siektų tobulėjimo, sunkesnes užduotis jis priimtų kaip iššūkį, kurį norėtųsi įveikti ir jaustis nugalėjusiam savo nesėkmės baimės. Tokiu būdu vyktų nuolatinė mokinio tobulinimo ir visuomenės evoliucionavimo kaita prioritetine tvarka.

Tačiau, straipsnių komentarai atspindi, kad mokykloje kartais vyrauja situacijos, kurios neigiamai veikia mokinių psichiką, jų savivertę ir daugiau ar mažiau paskatina netinkamą elgesį. Požymių kategorijoje „Netinkamas mokytojų bendravimas su mokiniais ir jų tėvais“ visų trijų subkategorijų teiginiai liudija apie tai, kad mokytojui, kurio pirminis įvaizdis mokinių sąmonėje dominuoja kaip autoriteto, turtingo žinios, išsilavinimo ir išmanymo, konkretus netinkamas elgesys – įžeidus poelgis, nepagarbus posakis, netolerancija ar nepakankamos pastangos suprasti situaciją, skubotai padarytos kaltinamosios išvados kelia kontraversiškas nuostatas pedagogų atžvilgiu, išlieka ilgai neužmirštamomis nuoskaudomis. Komentaruose kalba apie atvejus, kai mokytojai prasivardžiuoja, kartais taiko agresiją – puolimą tėvų atžvilgiu ir demonstruoja nepakantumą. Visi minėti veiksniai sudaro įspūdį, kad vaikas ir jo gimdytojai bei globėjai nėra vertinami kaip svarbūs ugdymo proceso dalyviai, todėl kyla daug vidinės įtampos. Jei pačių mokytojų elgesys yra itin užgaulus, mokiniai skaudžiai priima tokią situaciją, sunkiai ją išgyvena ir palaipsniui patys ima maištauti ir elgtis labai neatsakingai, suvokdami jėgą kaip aukštesnio statuso tarpasmeninėje interakcijoje sąlygą.

Nuolat besikartojančios patyčios mokykloje, ugdymo aplinką gali paversti nevaldoma (trečioji požymių kategorija). Straipsnių komentarai atskleidžia, kad kai kuriose mokyklose dominuoja „savos žiaurumo“ taisyklės. Jose veikia įvairios mokinių grupuotės, kurios sukuria nepakeliamas sąlygas kitiems mokiniams ir mokytojams. Informantų teigimu, daugeliu

atvejų tokioje situacijoje „esi paliekamas pats vienas ir taip mokaisi išgyventi, atlaikyti stipresniųjų spaudimą“. Daugeliu atvejų toks spaudimas sukelia vaikui neigiamų pasekmių, o patyčios mokyklose tik didėja. Straipsnių komentaruose aptariama patyčių mokykloje įveikimo galimybė – drausmės didinimas ir besąlygiškas padoraus, mandagaus elgesio pripažinimas ir palaikymas. Anot M. Lukšienės [7, p. 77], „kiekvieną kartą pastebėjus kurių nors mokyklos gyvenimo narių susvetimėjimą, būtina aiškinti priežastis ir ieškoti būdų joms šalinti. Tinkamai organizuota pati mokyklos valdymo struktūra yra viena iš sąlygų, leidžiančių <...> susidaryti sociokultūriniam subjektui“. Tai reiškia, kad būtent mokyklos požiūris į vaiką ir į tėvus gali paskatinti ir turi paskatinti didelius pokyčius vaiko asmenybės formavime, tikslingai stebint ir kontroliuojant vaikų elgesį, numatant korekcinis veiksmus ir nuolat visuose dalykuose bei per neformaliąsias veiklas skatinant tikrųjų gyvenimišką pagrindą sudarančių vertybių diegimą.

Diskusinės išvados

Meilės Lukšienės mokyklos samprata yra persmelkta humanizmo vertybėmis, tautine ir pilietine kultūra, aukšto išsilavinimo, kritinio proto ir laisvos valios dermės imperatyvu. Tačiau išvalgi mokslinei numatė ir teigė, kad „retai nebūna atotrūkio tarp idėjos ir jos įgyvendinimo“ [7, p. 319], o kartu įspėjo „<...> ritasi kita banga, niveliuojanti žmones, trukdanti jų orumui atsigausti – tai pinigų galia, vis stiprėjanti vertelgiškumo galia. Ji manipuliuoja žemiausiais žmogaus instinktais bei potraukiais (visa pramogų pertekliaus ir sekso pramone!) iš to pelnydamasi. Ar tai gali aplenkti visų pakopų mokyklas ir švietimo įstaigas?“ [7, p. 301].

Tyrimo rezultatai parodė, kad šios išvalgos iš tikrųjų realios šių dienų mokyklos gyvenime. Su humanizmo idėjomis konfrontuojanti elgsena reiškiasi mokykloje per patyčias, kurios triuškina asmens orumą ir psichologinę pusiausvyrą. Nustatyta, kad patyčių priežastys glūdi laisvalaikio, namų, mokyklos aplinkose. Jas provokuoja:

- patyčių ir smurto pavyzdžiais prisodrintos televizijos laidos, žema viešojoje erdvėje diskutuojančių visuomenės veikėjų kultūra;

- vaikų stebimi nepageidaujamo tėvų elgesio namuose modeliai (apkaltos, smurtas prieš šeimos narius, vaikams taikomos fizinės bausmės);

- menka tėvų globa, dėmesingumas savo vaikams dėl auklėjimo igūdžių arba laiko stokos;

- pedagoginės etikos ribotumas mokytojų elgsenoje, menkai vaikų poreikius atitinkanti neformaliojo ugdymo veiklos pasiūla mokykloje.

Meilė Lukšienė [7, p. 301] dar 1997 m. įžvalgiai pasiūlė išeitį „<...> blaiviai ir atsakingai kartu su visa visuomene tyrinėti žmogaus deformavimo kanalus bei pavidalus ir ieškoti būdų, kaip bendromis jėgomis tą deformaciją stabdyti“.

Literatūra

1. Bauer N. S., Lozano P., Rivara F. P. The effectiveness of the Olweus bullying prevention program in public middle schools: a controlled trial. *Journal of Adolescent Health*, 2007, Vol. 40, p. 266–274.
2. Bradshaw C. P., Sawyer A. L., O'Brennan L. M. Bullying and peer victimization at school: perceptual differences between students and school staff. *School Psychology Review*, 2007, Vol. 36, No. 3, p. 361–382.
3. Calbom L. M. School Bullying: Legal Protections for Vulnerable Youth Need to Be More Fully Assessed Testimony before the Committee on Health, Education, Labor and Pensions. *US Government Accountability Office*, 2012, p. 8.
4. Cloud J. The Myths Of Bullying. *Time*, 2012, Vol. 179, Issue 10, p. 40–43.
5. Cooper S. A. *The Impact of Bullying on School Performance in Six Selected Schools in South Carolina*. Dissertation. South Carolina State University. ProQuest LLC, 2011, p. 113.
6. Holmgren J., Lamb J., Miller M. Decreasing Bullying Behaviors through Discussing Young-Adult Literature, Role-Playing Activities, and Establishing a School-Wide Definition of Bullying in Accordance with a Common Set of Rules in Language Arts and Math. *Online Submission*, 2011, p. 89.
7. Lukšienė M. *Jungtys*. Sud. R. Bruzgelevičienė. Vilnius: Alma littera, 2000.
8. Lukšienė M. ir kt. *Tautinė mokykla: Lietuvos vidurinės bendrojo lavinimo mokyklos koncepcija*. Vilnius: „Žinijos“ draugija, 1989.
9. Morgan H. What Teachers and Schools Can Do to Control the Growing Problem of School Bullying. *Clearing House*, 2012, Vol. 85, Issue 5, p. 174–178.
10. Olweus D. *Patyčios mokykloje: ką žinome ir ką galime padaryti*. Vilnius: Alma littera, 2008.
11. Olweus D. *Limber S. P. Olweus patyčių prevencijos programos vadovas mokyklos darbuotojams*. Vilnius [s.n.], 2008.
12. Richard J. F., Schneider B. H., Mallet P. Revisiting the Whole-School Approach to Bullying: Really Looking at the Whole School. *School Psychology International*, 2012, Vol. 33, No. 3, p. 263–284.
13. Rigby K., Smith P. Is school bullying really on the rise? *Social Psychology of Education*. 2011, Vol. 14, Issue 4, p. 441–455.
14. Robles-Pina R. A., Denham M. A. School Resource Officers for Bullying Interventions: A Mixed-Methods Analysis. *Journal of School Violence*, 2012, Vol. 11, No. 1, p. 38–55.
15. Solberg M. E., Olweus D. Prevalence Estimation of School Bullying With the Olweus Bully / Victim Questionnaire. *Aggressive Behavior*, 2003, No. 29, p. 239–268.

Komentarų šaltiniai:

1. *Prieš vaikų patyčias ir smurtą visuomenė bejėgė*. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/news/daily/education/pries-vai-ku-patycias-ir-smurta-visuomene-bejege.d?id=43578179&com=1&s=2&no=80>>.
2. Danutė Krell. *Patyčios – žiauri mokyklos kasdienybė*. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/news/daily/education/patycios-ziauri-mokyklos-kasdienybe.d?id=37566703>>.
3. D. Paulauskas. *Patyčios mokykloje – rutina virtęs karas*. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/news/ringas/lit/dpaulauskas-patycios-mokykloje-rutina-virtes-karas.d?id=59178715#ixzz-27IPETwOW>>.
4. *Patyčios – didžiausias mokinių siaubas*. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/news/daily/Health/patycios-didziausias-mokiniu-siaubas.d?id=52728433>>.

Summary

Alvyra Galkienė, Ieva Bunikytė

HUMANISM: IDEOLOGY AND REALITY CONFLICT

Meilė Lukšienė's perception of school is filled with values of humanism, national and civic culture, and the imperative of a harmonious combination of high level of education, critical mind and free will. However, the insightful researcher foresaw and claimed that "it is rare that there should be no gap between an idea and its realization" [7, p. 319] and she warned at the same time that "... another wave is rolling, levelling all the people and disturbing the revival of their dignity; it is the power of money, the power of commercialism, growing

constantly stronger. It manipulates the lowest human instincts and urges (the entire industry of excessive entertainment and sex!), earning from them. Can it bypass schools and educational institutions of all levels?" [7, p. 301].

The article presents a research, which aims at revealing the reasons of bullying at school in terms of social attitude, as a conflict between humanistic ideas and the reality. A Lithuanian media website www.delfi.lt, where various articles on topics relevant to Lithuania are published, was chosen for the research. 4 articles on bullying were selected for the research and commentaries on them were analysed. The study sample was formed by selecting commentaries according to the following criteria: the commentary had to be logical, ethical, unoffending and informative for the purpose of the study. A total of 186 commentaries on bullying were analysed in terms of their textual meaning.

The research results showed that humanistic ideas are confronted in school reality with the behaviour manifesting through bullying that destroys a person's dignity and psychological balance. It was

established that the reasons of bullying lie within leisure, home, and school environment. They are provoked by the following:

- TV programs full of examples of bullying and violence as well as the low level of culture of the social actors speaking in the public space;

- undesirable behavioural models of the parents, observed by the children at home (slander, violence against family members, physical punishment of children);

- scarce parental care and consideration of the children caused by the lack of upbringing skills of time;

- limited pedagogical ethics in the behaviour of teachers, the supply of informal education activities at school insufficiently meeting the children's needs.

It was already in 1997 when Meilė Lukšienė [7, p. 301] suggested an insightful way out: "<...> together with the entire society to analyse the channels and forms of human deformation soberly and responsibly, and look for ways to stop the deformation with joint effort."

Keywords: humanism, negative communication, bullying.

*Lietuvos edukologijos universitetas
Įteikta 2013 m. gegužės mėn.*